

Տաւն մը տնտեսութեան սխալները
նկերէն զգոշլահարոշ համար կարեւոր
գիտելիք :

Բ

Տուն մը կարգաւորելու համար պէտք է որ տանտէրը պատրաստէ կահկարաւիքը իր աստիճանին յարմար վայելչութեամբ . և այս ըստ չափու ըլլալու համար պէտք է իր պատրաստ ունեցած սաակին չափը դիտէ , և այնպէս պատրաստ ստակով զնէ ամէն բան : Վասն զի աւելի լաւ է հանգիստ սիրտ ունենալ՝ քան թէ տանը մէջ վայելուչ զարդեր ունենալ ու սիրտը հոգեբու մէջ մաշեցնել . որովհետեւ կը հանգրպի որ իր միտքը դրած հաշուով ստակ ձեռք չկրնար ձգել ու պարտքը հատուցանել : Եւ դարձեալ յայտնի է որ պարտքով գնածը միշտ սուղ կ'ըլլայ . վասն զի այն ստակին ուշացնելուն շահն ալ վրան դրած՝ այնպէս կը պահանջէ ծախողը գնածիդ գինը : Երբ յոյս ունիս որ քիչ ժամանակէն ստակ պիտի ձեռք ձգես , փոխանակ պարտքով սուղ զնելու , և ետքը ստակը վճարելու համար տագնապելու , լաւագոյն է որ քիչ մը ժամանակ դիմադրելու վայելուչ կադմուածքներէն , ու հանգարտ սրտով ապրիս :

Տան կարասեաց մէջ աւելի մտադրութեան արժանի անկողինն է : Մահճակալով անկողինը Եւրոպիոյ մէջ հասարակաց սովորութիւն է . ինչուան գեղացիք ալ նոյնպէս կը գործածեն , բոլոր զինուորանոցներուն մէջն ալ անկողինները մահճակալով են . այնպէս որ գետնի վրայ անկողին բռելը ամենեւին քաղաքականութենէ դուրս կ'երևայ : Բայց այսպէս ընելու համար առանձին անկողնոց խուցեր պէտք է ունենալ : Անկողինը առողջարար ըլլալու համար բրդոյն հետ մէկտեղ մազ ալ կը դնեն . մէջ տեղը մազ երկու երեսը բուրդ : Բայց հիմա շատ յաճախած է զսպանակէ անկողինը , որուն երեսը բրդեայ կամ

փետուրէ բազմոց կը փռեն , որ միշտ չի տակ կը մնայ , կարգաւորեալ չտեղաշարժուող պէտք չըլլար . և կարգաւորեալ անկողինի ձևն ալ միշտ կը պահէ : Սենեկի բազմականներն (սէտիրներ) ալ եթէ այսպէս զսպանակով չի նուրի վրանին բարակ բազմոց (շիլթէ) դնելով , թէ նստողները հանգիստ կ'ընեն , և թէ որչափ որ ալ վրան նստին , ելլեն՝ բազմականները դարձեալ մաքուր յարգարուն կը մնան : Իսկ գլխի պզտի բարձր մազէ ըլլալը օգտակար է՝ որ գլուխը չափազանց չի տաքցընէր . մահաւանդ տղոյ համար խիստ աղէկ է . որովհետեւ բուրդը կամ փետուրը չափէ դուրս կը տաքցընէ գլուխը :

Իսկ ուրիշ տան զարդերը ըստ սովորութեան քաղաքին և իր վիճակին համեմատ պէտք է ըլլայ . և աւելի կադմուածոց ամբողջութեան պէտք է ուշ դրնել , քան թէ արտաքին անոնց տեսքին : Եւ ամուր հիւսուածքը կամ չի նուածքը թէ և քիչ մը սուղ ալ ըլլան իրենց դիմացկունութեամբը աւելի աժան կ'ըլլան :

Պատերը ծաղկեայ թղթով պատելը հիմայ սովորութիւն եղած է , բայց պէտք է գիտնալ որ թացութիւն ունեցող պատի վրայ պէտք է բարակ փայտէ չըջանակ հաստատել ու ցանցառ կտաւ վրան քաշած , կտաւին վրայ ծաղկեայ թուղթը կպցնել . որպէս զի թուղթը պատէն հեռու մնայ : Իսկ նոր պատին վրայ ծաղկեայ թուղթ անցընելու համար՝ պէտք է նախ անպիտան թուղթ պատին վրայ կըպցընել , և ետքը անոր վրայէն ծաղկեայ թուղթը կ'պցընել : Կանաչ թաւիչաւոր (խատիֆէլի) թուղթին համար պէտք է գիտնալ՝ որ եթէ պղնձի ժանգով գունաւորած ըլլայ , որովհետեւ թաւիչը փոշի կը բռնէ , զանոնք մաքրելու ատեն՝ պղնձի ժանգով ներկած անտեսանելի մանր մասուկք փոշոյն հետ մէկտեղ կը տարածուի խուցին մէջ . որ որչափ որ ալ քիչ ըլլայ , շնչառութեան ատեն ծծելով զանոնք , կրնան թիւնաւորուիլ տղաք և տկար կուրծք ունեցողները , և ֆուսուիլ

առանց իմանալու պատճառը: Աւելի ընտրելի են փայլուն ծաղկեայ թղթերը՝ որ փոշի չեն բռներ, ու դիւրաւ աղէկ կրնան մաքրուիլ՝ կամ պարզ փետուրէ աւելով և կամ՝ եթէ ծխէ քիչ մը սևցած ըլլայ, թեթեւ մը խոնաւցուցած սպունգով:

Հիմակուան ժամանակա պատերուն վրայ հայելի հաստատելու սովորութիւնը յաճախած է. ուստի պէտք է դիտեալ որ հայելին թացութենէ կ'աւրուի. անոր համար եթէ պատը թացութիւն ունենալու վտանգ կայ, պէտք է հայելւոյն կոնքի պատը տախտակամած ընել՝ ու այնպէս հայելին տեղաւորել:

Խոհանոցի ամանները տան մը հարկաւոր կարասեաց կարգն են. քիչ տարի առաջ բոլորն ալ պղնձէ կ'ընէին. բայց հիմա կը գործածեն նաև թափածու երկրթէ ամաններ մէջերնին ապակաբռած. որոնց օգտակարութիւնը այն է՝ որ եղոտ և թթու կերակուրներէ չեն աւրուիր, և կերակուրներն ալ ժանգոտելու վնասակարութիւնը չեն ունենար: Բայց դիմացկունութեան կողմանէ պըղրնձեղէն ամաններն ընտրելի են. որոնք թէ և քիչ մը սուղ կ'ըլլան, բայց երկար դիմանալով՝ աւելի աժան կ'ըլլան, և դրսուանց ալ մաքուր փայլուն հաճելի տեսք կ'ունենան, և ամէն տեսակ կերակուր եփելու ալ յարմար են: Իսկ կերակուրը ժանգոտելու վտանգէն ալ զգուշանալու համար պէտք է յաճախ անագել, եւ չթողուլ որ մէջերնին պաղի եփած կերակուրները: Իսկ թափածու երկրթէ կամ հողէ պտուկները կը գործածուին ջուր տաքցնելու և ջրոտ և հնտեղէն կերակուրները եփելու: Ծեծած երկաթէ ամաններ ալ կը գործածեն կերակուրը տաքցնելու համար, եւ կամ երկարատեւ տաք պահելու համար:

Տունը կարգաւորեալ շտկելէն ետքը, ծուխը և փոշին ժամանակաւ անզգալի կերպով կը սևցնեն պատերը ու տախտակամածները. այնպէս որ հարկ կ'ըլլայ ներկերը նորոգելու. այսպէս նոր ներկած սենեկի մէջ մէկէն բնակիլը վնասակար է, յաճախ գլխուցաւ կը

պատճառէ. ինչուան երբեմն կաթուած ալ կ'ըլլայ նոր ներկերէն ելած գոլոշիքէն վնասուելով: Մանաւանդ թէ՛ լաւ կ'ըլլայ որ ջանացուի չորնալէն ետքն ալ ջնջելու բոլորովին խեղճ հոտը, որ ինքիրեն դժուարաւ կը ջնջուի: Աս բանիս համար առ 70 տրամ քլորիւր տը շօ 1, և 5 տրամ ասիտ սիւլֆիւրիք, (զաճ եաղը.) 206 տրամ ջրով խեցեղէն ամանի մէջ լեցուցած դիր խուցին մէջ տեղը, և պատուհանները և դռները գոց պահէ տասուերկու ժամ. ետքը պատուհանները բաց, և ահա ասանկով բոլորովին կը ջնջուի հոտը:

Պատերը կրով ճերմկցնելու ատեն՝ որպէս զի քսուողին վրայ չաղտոտի, պէտք է խառնել կրին մէջ քլորիւր տը ոռւտ¹: — Տանը մէջ վէռնիճոտ կամ ներկած տախտակամածները պէտք է սրբել տարուան մէջ շատ անգամ, որպէս զի երկարատեւ մաքուր և փայլուն մնան: Չասոնք սրբելու համար կը գործածեն լաթ մը կծիկ ըրած կամ սպունգ մը քիչ մը թրջած խոնաւ ցուցած. ասանկ խոնաւ լաթով սրբելէն ետքը՝ նորէն սրբելու է չոր լաթով մը՝ որ առջի փայլունութիւնը առնու: Այսպէս ալ ծաղկեայ թղթերը եթէ վնասիճոտած են, կրնան սրբուիլ զգուշութեամբ: Եւ որչափ աւելի յաճախ սրբուին ասոնք, այնչափ աւելի երկարատեւ նորի պէս կը մնան: Տան մը մէջի ամէն կահ կարասիքը եթէ ուշադրութեամբ յաճախ մաքրուելու ըլլան, շատ տարիներ նոր, մաքուր կը մնան: Բայց եթէ անհոգութեամբ թողուին, մէկ երկու տարիէն ամէն բան հինցած աղտոտ կ'երևան. որուն պատճառը ժամանակը չէ, այլ անհոգութեամբ աղտոտ գործածելն է:

Բազմոցները և աթոռները մաքուր պահելու համար երկարատեւ, աղէկ սովորութիւն է վրանին ծածկոյթ անցընել կամ ճերմակ և կամ ծաղկեայ կըտաւէ. և այս հարկաւոր է աւելի ամառուան մէջ. որովհետեւ լոյսը և փոշին

¹ Դեղավաճառը կը ծախէ:

չուտով գունաթափ կ'ընեն գունաւոր կերպասները . և կամ առանց ծածկութի եղած ատեն , գլուխ և ձեռք կ'ոթընցընելու տեղուանքը աստղագործ բեհեզով կը ծածկեն . որ երբ աղտոտի , կը հանեն կը լուան . որ և նստարաններուն տեւքը չաւեր , ու զանոնք աղտոտելէն կը պահէ : Մարմարիոնէ փայլուն կարասիքները շատ երկար ատեն մաքուր կը պահուին , բաւական է որ վրանին փայլունութիւնը կերող բան չի թափի , ինչպէս է թթու ջուրը լեմոնի : Իսկ մարմարիոնին փայլունութիւնը պահելու համար պէտք է երբեմն քիչ մը ձիթոտած բարակ լաթի կտորով մը շփել , ետքը ուրիշ բարակ լաթով մը սրբել որ ձէթը բոլորովին ջնջուի : — Փայտեղէն կարասիքը երբ երկար ատեն օդ տեսնելով փայլունութիւնին կը կորսնցընեն , կրնան նորոգուիլ այս կերպով : Առ 100 տրամ դեղին մեղրամոմ , հալեցու կակուղ կրակի վրայ , և 25 տրամ որբանէթ , (գըրմըղը լիսանի սէվր .) փռ շի բրած մէկտեղ աղէկ մը խառնելէն ետե , (այս որբանէթին խառնելը գոյն տալու համար է .) հաստ լաթէ անցու , և ետքը դիր մէջը 100 տրամ բեւեկնի խէթ , (թիրէմէնթին .) ու խառնէ ինչուան որ պաղի : Գործածելու ատեն քիչ մը լեցու փայտին վրայ , ու բրդէ լաթը կծիկ բրած անով տարածէ , ետքը ուրիշ բրդէ լաթի կտորով սաստիկ շփէ ինչուան որ աղէկ փայլի՝ առանց մնալու վրան կաշուն մեղրամոմ : Այս բաղադրութեամբ ամէն տեսակ փայտեղէն կրնաս փայլեցնել . և թէ որ կ'ուզես դեղնագոյն փայլեցնել , որբանէթին տեղ դեղին փայտի փոշի գործածէ : Վէռնիճոտ կարասեաց փայլունութիւնը նորոգելու համար պէտք է նորէն վեռնիճոտել . եւ ուզողն ինքիւրեն դիւրաւ կըրնայ ընել առանց գործաւորի կարօտելու : Այս վէռնիճը պատրաստ շինած կը ծախեն ներկավաճառները . բայց ուզողը ինքիւրեն ալ դիւրաւ կրնայ շինել . որուն վրայ ուրիշ հատուածի մէջ պիտի խօսինք : Բայց վէռնիճը տալէն ետքը պէտք է զգուշութիւն ընել որ չգաշուի ,

կամ վրան փոշի չի նստի՝ ինչուան որ աղէկ մը չորնայ : Այս զգուշութիւններով տան մը կարասիքը կրնայ շատ երկար ատեն նոր լաւ վիճակի մէջ մնալ , և մաքուր վայելուչ երևնալ , որով կըրնան ընտանիք իրենց չափուն համեմատ կարգաւորեալ բնակարան ունենալ :

Հայելին և ուրիշ ապակիները մաքրելու համար լաւագոյն կերպն այս է , կէս օխա եռացեալ ջրոյ մէջ լեցու չորս հինգ դրգալ քացախ , որուն մէջ ձգէ 20 տրէմ կաւ . ջուրը եփելու ատեն կաւին հաստ մասը տակը կը նստի , մնացած բարակ մասովքը ջրոյն հետ խառնուելով՝ կաթնորակ գոյն մը կու տայ ջրոյն : Այս ջուրը զգուշութեամբ ուրիշ ամանի մէջ առած կը գործածուի : Նախ տարածէ ջուրը հայելոյն երեսը , երբոր քիչ մը ցամքի , շփէ բարակ բամբակի կամ բրդէ կտաւի կտորով մը , քիչ մը համբերութեամբ , բոլորովին նոր կը դառնայ հայելին և պատուհանը , նաեւ որ և իցէ ապակեղէնները . ետքը փետրոյ աւելով թօթափէ մնացած կաւի փոշին եղերքներէն :

Շիշերը և հասարակ գաւաթները սովորական կերպով կը մաքրուին՝ մէջերնին մոխրով և հաւկթի կեղևով ցօղուելով . և դրսի երեսնին մաքրելու համար՝ որ և իցէ տեսակ կապոցի թուղթը ջրոյ մէջ լուծէ , ու խիւսի պէս ըրած , անով շիշերը շփէ , և նորի պէս կը փայլին :

Ոսկէզօծ պղնձեղէնը երբ կը սևնայ փոշիէ , մուխէ , կամ երկար ատեն օդի մէջ բաց կենալէն , պէտք կ'ըլլայ նորէն ոսկէզօծել տալ : Բայց ըստ կարի երկար ատեն իրեն փայլունութիւնը պահելու համար՝ պէտք է ստէպ եռացեալ թեթեւ օճառի ջրոյ մէջ խօթել , և քիչ մը ետքը նոյնպէս եռացեալ մաքուր ջրոյ մէջ . ետքը բաց օդոյ մէջ ցամքեցնելէն ետե , թեթեւ սպիտակադեղ (իւստիւպէճ) քսած կակուղ կաշով շփէ փայլուն մասերը . իսկ աղտոտ մասերը եռացած ջրով բաւական մաքրուած է :

Վէռնիճով ձևացուցած սուտ պղնձեղէն զարդերը երկար չեն դիմանար . և շուտ աղտոտելէն ետե , զարդ ընելու

տեղ՝ գէշ տեսք մը կ'ընեն։ Արծաթե-
ղինի գործածութիւնը հիմա շատ պակ-
սած է. կալվանական հնարքով արծա-
թազօծած և ոսկեզօծած կը գործածեն
սեղանին ամէն գործիքները, որ առող-
ջութեան համար ալ աղէկ է. որովհետեւ
արծաթէ կահ շինելու համար պէտք է
որ մէջը պղինձ խառնեն, այն պատճա-
ռաւ արծաթեղէնը կրնան ժանգոտիլ և
առիթ ըլլալ թիւնաւորելու։ Իսկ կա-
լուանական հնարքով արծաթազօծելու
համար պէտք է զուտ արծաթ գործա-
ծել. անոր համար այսպէս արծաթա-
զօծածը ամենեւին չի կրնար ժանգոտիլ։

Իսկ արծաթեղէնները մաքրելու հա-
մար սպիտակադեղը ջրով զանգելով
թեթեւ խիւս շինէ և արծաթեղինին վը-
րայ քսէ, ու երբ կը չորնայ, ամենաբա-
րակ լաթով մը աղէկ մը շփէ. և այսպէս
արծաթեղէնը կը փայլի նոր շինածի
պէս։ Արծաթեղէնները կրնան մաք-
րուիլ նաև եղնիկի եղջեր կրով։ Կէս ոխա
ջրոյն մէջ 25 տրէմ եղջեր կիր¹ ձգէ ու
եռացու միշտ խառնելով. և սաստիկ
եռալու առեն ձգէ մէջը բարակ հին լա-
թի մը կտոր, և շարունակէ եռացընե-
լը՝ ինչուան որ բոլորովին լաթը մալա-
կոնի կրին զանգուածով. ետքը լաթը
չորցու օդոյն մէջ բռած. և այս լաթով
կը շփես արծաթեղէնները և պղնձեղէն-
ները։ Կալվանական հնարքով արծա-
թազօծածները փայլեցնելու համար՝ այս
կերպս աւելի աղէկ է։

Եղի մէջ եփած հաւկթի մէջ եթէ
արծաթեղէնը մոռցուի, սեւագոյն կ'արա-
տաւորի, որ վերի ըսած կերպով չի մաք-
րուիր. այլ պէտք է բարակ մը տարա-
ծել մուրը հին կաշի ձեռնոցի կտորի մը
վրայ, և անով շփել արծաթեղինին բի-
ծերը. մէկ երկու վայրկենի մէջ կը մաք-
րուի, կը փայլի. բայց այսպէս մաքրած
արծաթեղէնը պէտք է եռացեալ օճա-
ռի ջրէ անցնել։

Խոհանոցին թափծու երկաթէ ապա-
կարուած ամանները մաքրելը խիստ դիւ-

րին է. քիչ մը եփ ջրով և մէկ նոր ջրն,
ջանով մը կը մաքրուի ներսիղինին,
իսկ դրսի երեսներն մաքրելու կարօտու-
թիւն չունին։ Իսկ պղնձեղէնները շատ
աղէկ կը մաքրուին մաղած մոխրով և
քիչ մը քացախով։ Բայց թանագէ (թէ-
նէքէէ) ամաններուն համար պէտք է
մաղած մոխրով և վառելու ձէթով խիւս
մը շինել ու թանագին վրան քսել, և
քիչ մը ժամանակ անցնելէն ետեւ նախ
լաթով մը շփել, ու ետքը նորէն բարակ
բրդէ լաթով մաքրել։

Մ Ի Զ Ա Տ

ԺԱ

Շնչառութիւնը։

Ուրն է, հարցնեմ, այն օգտակարա-
գոյն գիւտը որ մարդկութիւնը երբեք
կրնայ հնարած ըլլալ. անշուշտ չի՞ր օգ-
տակարագոյն քան զայն որ առ պահպա-
նութիւն մարդկային կենաց կը հայի.
և այն ամենայն որ անոր ապականու-
թեանը կը դիմէ՝ չարիք է՝ յիրաւի կըր-
նանք զըրուցել։ Կայ արդեօք աչքերնու
առջին ազնուագոյն, կարևորագոյն և
օգտակարագոյն բան քան իմին Եսու-
թիւնա։

Եւ սակայն մարդկային հնարագէտ
բարբարոսութիւնը հնարեր էր, հնարք
տանջանքի, լարէ հանգոյց մը գերանի
մը վրայ պրկած. և ահա կեանք մը
որ բռնի վերցնելու էր աշխարհքէս։
Գունաթափ, ուժաթափ, զարհուրած,
քայլ առ քայլ շիրմին եղեղը կը յա-
ռաջէր. հանգոյցը դժբաղդին վիզը կ'ան-
ցուէր՝ ճշդիւ այն տեղն՝ ուր է շնչին
անցքը. և երբ յանկարծ մէկ ակնթար-
թին ոտից ներքեւ երկիրը կը պակսէր,
անձն այն ողորմելին՝ երկինքին ու երկ-
րիս մէջ տեղ առկախեալ, առ յաւի-
տենականութիւն անցքը կը լրացնէր,
մինչդեռ շրթունքը յետին բարբառը
կ'ուզէր յօդել. այլ անօգուտ տեղ. շնչոյ

¹ Եղջերը, ոսկրը կիր կը շինուի, երկթէ կամ
հողէ ամանի մէջ դրած ու վերի վերոյ բերանը
գոցած կրակին մէջ ձգելով ու այրելով։